

fibres, beverages, blood tests, gems and minerals, successfully used for DNA identification, blood tests to detect group and rhesus factor.

Key words: portable equipment, crime scene, mass spectrometry, spectroscopy, paper sensors, electrochemical sensors.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.44>

УДК 343.982.4

Ігор Петрович Красюк
заступник начальника
відділу почеркознавчих досліджень
лабораторії криміналістичних видів досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7099-2509>

E-mail: ihorkrasiuk38@gmail.com

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ПІДПИСИ І КОРОТКІ РУКОПИСНІ ЗАПИСИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті здійснено науковий аналіз підпису і коротких рукописних записів, як об'єктів експертних досліджень. З'ясовано сутність об'єкта судової експертизи, етимологія термінів «документ», «підпис», «короткий рукописний запис», визначено складові об'єкта судової почеркознавчої експертизи, на підставі чого сформульовано визначення об'єкта судової почеркознавчої експертизи.

Ключові слова: *малооб'ємний об'єкт почерку, підпис, короткий рукописний запис, об'єкт експертизи, судова почеркознавча експертиза.*

Постановка проблеми. Об'єкт експертизи є невід'ємною та визначальною ознакою видової приналежності експертного дослідження [1, с. 206-207]. Він обґрунтовано розглядається як основна категорія теорії судової експертизи, оскільки є первинним по відношенню до інших категорій, зокрема, таких, як «предмет судової експертизи», «експертне завдання», «види судових експертиз», які можуть бути визначені лише з урахуванням об'єкта експертизи.

З точки зору теорії пізнання, об'єкт є частиною об'єктивної дійсності, яка перебуває у взаємодії з суб'єктом, це те, що протистоїть суб'єкту в його предметно-практичній та пізнавальній діяльності, те, на що ця діяльність спрямована. Тому, об'єкт пізнання є частиною реальності, на яку спрямована енергія пізнаючих суб'єктів.

Короткі рукописні записи та підписи часто стають об'єктами судової почеркознавчої експертизи. Зазвичай такі почеркові об'єкти зустрічаються в нотаріальних і банківських документах, договорах, дорученнях, заповітах

тощо. Аналіз практики проведення експертиз свідчить, що в судових і слідчих органах часто виникає необхідність саме у дослідженні таких малоінформативних об'єктів, однак саме такі дослідження, часто викликають труднощі в обізнаних осіб.

При тому, що способи технічної підробки підписів і коротких записів практично не змінюються на протязі багатьох років, такий стан речей обумовлений низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників: характером цих об'єктів; низькою кваліфікацією експертів, відсутністю у них компетенції, необхідної для вирішення окремих завдань дослідження і т.ін.

Неоднозначним на практиці залишається підхід до вирішення питання чіткого розмежування компетенції експертів при дослідженні підписів, здебільшого щодо документів з технічною підробкою у межах криміналістичного дослідження документів. Зазначені обставини роблять актуальним здійснення науково-практичного аналізу проблеми підпису і коротких рукописних записів, як об'єктів експертних досліджень, їх змісту та характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вивчення властивостей малооб'ємних об'єктів почерку, визначення можливостей розв'язання ідентифікаційних, діагностичних та інших завдань під час їх криміналістичного дослідження, були предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних криміналістів-почеркознавців, серед яких П. Є. Антонюк, М. В. Бобовкін, К. В. Гриневич, О. А. Діденко, З. С. Меленевська, М. П. Молибога, В. А. Ручкін, Є. Ю. Свобода, Н. В. Сиротенко, І. А. Ярошук та ін.

Незважаючи на теоретичну та практичну значущість наукових досліджень вказаних науковців, окремі питання присвячені з'ясуванню сутності підписів та коротких рукописних записів як об'єктів експертних досліджень, потребують вирішення. Зазначені обставини й визначили доцільність науково-практичного аналізу виокремленої проблеми.

Мета дослідження – здійснити детальний науковий аналіз підпису і коротких рукописних записів, як об'єктів експертних досліджень, їх змісту та характеристик шляхом вирішення таких завдань: з'ясувати сутність та розуміння об'єкта судової експертизи; сформулювати визначення об'єкта судової почеркознавчої експертизи; визначити складові об'єкта судової почеркознавчої експертизи; з'ясувати етимологію термінів «документ», «підпис», «короткий рукописний запис».

Викладення основного матеріалу. У криміналістичній літературі існують різні підходи до визначення об'єкта судової експертизи. Так, Д. Я. Мирським та М. М. Ростовим об'єкт судової експертизи сприймається як джерело фактичних даних, носій інформації про факти, складова предмету судової експертизи [6, с. 31]. У словнику основних термінів судової експертизи під об'єктом експертизи розуміються речові докази, речовий стан тощо [7, с. 53]. За визначенням Р. С. Белкіна, об'єктами судово-експертного дослідження є матеріальні об'єкти, що містять інформацію, необхідну для вирішення експертного завдання [12, с. 58]. Л. Г. Еджубов визначає об'єкти судової експертизи як матеріальні носії інформації про фактичні дані, пов'язані з розслідуваною подією та змістом експертного

дослідження [5, с. 222]. Зазначений підхід є досить переконливим, очевидним і зрозумілим.

Водночас у криміналістичній науці існує й інший підхід до визначення об'єкта судової експертизи. Так, В. Д. Арсен'єв вказує, що матеріальні носії, будучи безпосередніми об'єктами експертних досліджень, водночас, мають бути визнані допоміжними об'єктами експертизи загалом. Основними ж об'єктами експертизи є об'єктивно існуючі (чи такі, що існували у минулому) явища, на встановлення яких об'єктивно спрямована експертиза [4, с. 8]. Такий підхід вважаємо раціональним, однак немає причин відносити другу групу об'єктів до основних, а першу до допоміжних. І ті, й інші обов'язково присутні у будь-якому експертному дослідженні. При цьому зауважимо, що явища та процеси не можуть бути представлені експерту безпосередньо, а досліджуються ним за допомогою матеріальних об'єктів (речової обстановки або її елементів), наданих ініціатором у розпорядження експерта.

Враховуючи викладене, можемо сформулювати визначення поняття об'єктів судової експертизи: «об'єкти судової експертизи» – це збірне поняття, що включає явища, процеси та події об'єктивної дійсності, пов'язані з розслідуванням кримінальним правопорушенням, а також матеріальні носії інформації, які відображають дані явища, процеси та події, що є джерелами інформації про них та надаються для дослідження експерту (експертам).

Відповідно до термінологічного словника з судової почеркознавчої експертизи, розробником якого є й автор статті, об'єкт судової почеркознавчої експертизи складає почерковий матеріал, у якому відображені ознаки почерку певної особи у тому обсязі, в якому їх можна виявити для вирішення поставлених завдань. Об'єкти, що надходять на судову почеркознавчу експертизу, поділяються на дві групи: 1) об'єкт, що підлягає ідентифікації – досліджуваний (спірний, тобто такий, що викликає сумніви щодо виконання рукопису конкретною особою, потребує встановлення умов виконання рукопису тощо); 2) об'єкти, за допомогою яких ідентифікують матеріал для порівняння (зразки почерку, підпису) [9, с. 23].

Загалом, беручи до уваги позиції науковців щодо розуміння поняття та сутності об'єкта судової експертизи, а також тлумачення його змісту, можемо зробити висновок, що «об'єкт судової почеркознавчої експертизи» – це збірне поняття, що включає явища, процеси та події об'єктивної дійсності, які стосуються рукописних текстів, а також матеріальні носії інформації, які відображають дані явища, процеси та події, що є джерелами інформації про них та надаються для дослідження експерту (експертам).

Судова почеркознавча експертиза як практична реалізація положень судового почеркознавства передбачає дослідження рукописних об'єктів з метою вирішення питань, поставлених на вирішення експерта. У межах статті нас цікавлять, насамперед, такі малоінформативні та складні для дослідження об'єкти судової почеркознавчої експертизи, як підписи і короткі рукописні записи.

Насамперед зазначимо, що будь-яке дослідження рукопису починається з його візуального огляду та віднесення до певного виду. Сам

об'єкт, що надійшов на експертизу, зазвичай є документом, що містить рукопис як результат письмового акту, що відображає особливості функціонально-динамічного комплексу письмово-рухових навичок виконавця. Ці особливості відображаються у вигляді ознак почерку, кількість та ідентифікаційна значущість яких може залежати не тільки від ступеня розвиненості письмових навичок виконавця, а й від виду рукописної реалізації – конкретного об'єкта дослідження.

Об'єкти судової-почеркознавчої експертизи класифікуються з різних підстав. На вигляд об'єкти судової почеркознавчої експертизи традиційно поділяють на тексти та підписи [8, с. 117].

Під текстом у судовому почеркознавстві прийнято розуміти «вид рукопису, змістовна сторона якого зафіксована за допомогою літерних, штрихових та цифрових позначень», а під підписом – рукопис у вигляді графічного зображення, що виступає «як особистий (посвідчувальний) знак її виконавця або розглядається як такий» [11, с. 22].

Відповідно до термінологічного словника з судової почеркознавчої експертизи, текст – це вид рукопису, змістова складова якого зафіксована за допомогою буквених та/або цифрових позначень [9, с. 35], а рукописом є написаний від руки об'єкт, який залежно від компонентного складу може бути у вигляді тексту (буквеного, цифрового) та підпису [9, с. 32].

Підпис – це вид рукопису, який відбиває прізвище, іноді ініціали імені та по батькові особи у вигляді букв та/або умовних письмових знаків, що мають засвідчувальне від імені цієї особи призначення [11]. Підпис є одним із найскладніших об'єктів при проведенні експертних досліджень, у зв'язку з появою нових способів підробки підпису, збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних з більш професійною підробкою документів тощо.

3. С. Меленевська визначала підпис як «графічне начертання, яке позначає особу його виконавця, і яке виконується ним з метою посвідчення фактів, подій тощо» [14, с. 189]. Є. Ю. Свобода під підписом розуміє вид рукопису, який власноручно наноситься особою на документ з метою надання йому юридичної сили, внаслідок засвідчення фактів, подій, інформації тощо, які мають відношення до особи виконавця, та в якому відображаються індивідуальні властивості письмово-рухової навички особи, що його виконала [15, с. 239-240].

Незважаючи на різні тлумачення, характерними ознаками підпису є такі: підпис є посвідчувальним знаком певної людини; виконується нею власноруч у вигляді графічного зображення; може складатися з букв прізвища або бути умовним графічним накресленням прізвища, ініціалів, імені; наноситься на документ з метою посвідчення різних фактів та подій.

Найбільш повним вважаємо тлумачення підпису як виду рукопису, зміст якого зафіксовано у вигляді поєднання букв і / або штрихів, що має посвідчувальне значення й виконаний особою від руки. Залежно від якісного і кількісного складу підпису він містить такі складові частини: початкову, середню, заключну (розчерк, наявність або відсутність додаткових штрихів) [9, с. 27].

В. Ф. Орлова класифікуючи об'єкти за видами, додавала до цих груп також короткі записи [16, с. 154], віднесені багатьма науковцями до окремого виду об'єктів з іншої основи класифікації. Поширеність коротких почеркових об'єктів серед безлічі об'єктів судової почеркознавчої експертизи, з одного боку, зумовила складність та недостатню надійність їх експертних досліджень, з іншого, активізувала наукові розробки, більш ефективніших, ніж традиційні, методів та методик вирішення завдань експертизи щодо такого роду об'єктів.

Як об'єкт судової почеркознавчої експертизи підпис та рукопис відображають властивості почерку та є джерелом інформації про нього.

Нагадаємо, що почерк – це заснована на письмово-руховому функціонально-динамічному комплексі навичок підсумкова програма їх виконання, що отримує відображення у рукописах, містить суб'єктивний письмово-руховий образ виконуваних підписів та спеціально пристосовану для його реалізації розгорнуту систему рухів [9, с. 27; 16, с. 111]; це індивідуальна й динамічністька програма графічної техніки писання, в основу якої покладено зорово-руховий образ виконання рукопису, що реалізовується за допомогою системи рухів [9, с. 28]; він відносно стійкий і є неповторними для кожної людини, хоча може й змінюватися з таких причин як хвороба, вік, фактори навколишнього середовища [13, с. 7].

Письмо тлумачиться як знакова система фіксації мови, яка дозволяє за допомогою графічних елементів закріплювати її на матеріальному носії [9, с. 27]. «Письмо» і «почерк» розглядаються як близькі, але самостійні категорії. Вони співвідносяться між собою як ціле і частина письмової функціональної системи, виражаються в рукописі на основі письмового та письмово-рухового функціонально-динамічного комплексу, мають властивості широкого та вузького профілю, є комплексними та однорідними об'єктами судової почеркознавчої експертизи.

До стійких загальних ознак почерку автори відносять: такі, що відображають просторову орієнтацію рухів (топографічні); транскрипцію підпису; ступінь виробленості; ступінь складності рухів; переважну форму рухів; переважний напрям рухів; переважну протяжність рухів по вертикалі та горизонталі (розмір, розгін); нахил; форму та напрям лінії основи підпису. Стійкими окремими ознаками називають: будову (за конструкцією та ступенем складності); форму рухів під час виконання елементів підпису, літер; відносний напрям згинальних рухів; довжину рухів по вертикалі (горизонталі); розміщення точок перетину рухів [14, с. 53-55].

Підпис можна розділити на складові: 1) початкова частина підпису є великими літерами прізвища, імені, по батькові або монограму. Під монограмою розуміють поєднання двох-трьох великих букв, об'єднаних спільним елементом. У штрихових підписах як початкову частину виділяють умовно прочитані літери або безлітерні штрихи збільшеної протяжності; 2) середня (або мала) частина підпису складається з малих літер і безлітерних елементів, крім великих літер і розчерку; 3) розчерк – це заключна частина підпису, виконана у вигляді деформованих букв або безлітерних елементів

різної конфігурації, складності та збільшеної протяжності, що є засобом захисту підпису від підробки. Розчерк, зазвичай, виконується в максимальному швидкому темпі, разом з попередньою частиною підпису; 4) додаткові штрихи є безлітерними елементами, що знаходяться за межами матеріальної частини підпису і виконуються інтервально від неї.

У ході проведення експертного дослідження малоінформативних текстів, досліджується не сам виконавець і властивості його особистості, а факт підробки підпису, короткого рукописного запису.

Отже, об'єктом застосування спеціальних знань експерта виступає почерк та виражена у ньому система ідентифікаційних, класифікаційних та діагностичних ознак. Сам почерк матеріалізується в рукописних документах – почеркових реалізаціях (порівняльних зразках та речових доказах, представлених на дослідження), які також розглядаються як безпосередній об'єкт експертного дослідження.

Слід також з'ясувати, чи можуть підпис та/або короткі рукописні записи розглядатися як самостійні об'єкти експертного дослідження без «прив'язки» до такого матеріального носія, як документ. З цією метою з'ясуємо етимологію терміну «документ».

Питання про зміст дефініції «документ» у контексті сучасних наукових знань, на сьогоднішній день, є актуальним і до кінця невирішеним. Це пов'язано з тим, що тривалий історичний період (кілька тисячоліть) документи на паперових та аналогічних носіях були єдиною формою для зберігання та передачі інформації. Інші форми документів («аудіодокументи», «кінодокументи», «відеодокументи», «документи на машинних носіях інформації») мають більш коротку історію свого існування (трохи більше ста років), сучасний тезаурус щодо яких нині ще й досі не сформовано.

В «Енциклопедичному словнику Брокгауза і Єфрона» наводиться два визначення поняття «документ» – у широкому розумінні даного слова – це «будь-який матеріальний знак, що є доказом юридичних відносин та подій», а у вузькому – «... переважно папери, здатні слугувати письмовими доказами юридичних фактів і подій» [2, с. 898]. Державними стандартами України поняття «документ» визначено як матеріальний об'єкт з інформацією, закріпленою створеним людиною способом для її передачі у часі та просторі (ДСТУ 3017 – 95) [13, с. 19].

Розглядаючи документ як об'єкт судової експертизи або дослідження, А. І. Вінберг, О. Р. Шляхов, О. О. Ейсман та інші науковці розуміли його як матеріальний об'єкт, на якому за допомогою знаків письмового алфавіту природного або штучного (умовні зображення, символи тощо) викладено відомості про факти [7, с. 20]. Р. С. Белкін також розглядав документ, як матеріал, що є носієм криміналістично значимої інформації [12, с. 119-120]. В. К. Лисиченко визначав документ як «письмовий акт або спеціально виготовлений предмет, який закріплює знаками природних мовних систем письма або спеціальних наукових та технічних знакових систем конкретні волевиявлення чи відомості функціонального характеру, практична значимість яких визначається нормами права [3, с. 186-187].

Виходячи з наведених визначень, поштовий полімерний конверт або коробку з картону, що містять відомості про відправника та одержувача, можна вважати документом, а матеріали: картон, полімерний матеріал конверта, на яких виконані рукописні записи, кулькову ручку або фломастер – як матеріалами письма, так і матеріалами документа.

Підвищення ролі інформації спонукало до переосмислення попередньо сформованого в науці терміну – «документ». Якщо спочатку вважалось, що документ виникає лише на паперовій основі, то швидкий розвиток науки і техніки спричинив появу нових типів матеріальних носіїв. В якості таких стали виступати перфокарти, перфострічки, магнітні записи, фотографії та ін.

Вважаємо, що в інформаційному плані, головним і визначальним фактором для розуміння «документа» мають бути відомості, дані, що в ньому зафіксовані, а форма фіксації відноситься до вторинних, похідних факторів.

Отже, узагальнюючи викладене, вважаємо що в сучасному криміналістичному розумінні документ – це письмовий акт або інший матеріальний предмет, який містить зафіксовану будь-яким способом інформацію про факти, події чи явища, що мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні. Саме інформаційний критерій вважаємо ключовим при віднесенні відповідного матеріального носія до об'єкта експертного дослідження, який містить підпис та/або інші короткі записи. Як свідчить аналіз експертної практики, у переважній більшості це саме офіційний письмовий акт (84 %). Водночас, почеркова інформація у вигляді підписів, коротких записів, може міститись на таких носіях як пакет, коробка, упаковка, які можуть бути як паперовими (12 %), так і не паперовими (4 %).

Підсумовуючи зазначимо, що матеріальним носієм інформації про факт письма, його ознаки та інші обставини, що мають значення у кримінальному провадженні, у нашому випадку є малооб'ємний рукописний продукт (підпис та/або короткий запис), відображений у відповідному документі.

Щодо судової почеркознавчої експертизи, у разі виявлення окреслених нами малооб'ємних рукописних продуктів, об'єкт дослідження має такий вигляд: матеріальний носій інформації про факт – підпис, короткий рукописний запис; джерело інформації про факт – особа, яка виконала підпис, здійснила короткий запис; механізм передачі інформації – письмові рухи, які безпосередньо зафіксовані у підписах, коротких рукописних записах, що здійснені в конкретних умовах.

Дослідження таких об'єктів базується на загальних положеннях методики судової почеркознавчої експертизи, яка є поетапною послідовністю дій експерта і визначається типовими експертними ситуаціями. Ситуації, які виникають під час дослідження малооб'ємних рукописів, накладають свій відбиток на всю методику експертного дослідження, вносять суттєві особливості в кожен її етап. Це пояснюється специфікою об'єктів, у яких інформація, що використовується з ідентифікаційною метою, характеризується проявом лише частини цілісної функціонально-динамічної системи, що лежить в основі поняття почерку [10, с. 55-56].

Висновки. Отже, з огляду на вже зроблені та обґрунтовані нами проміжні висновки щодо сутності об'єкта судової почеркознавчої експертизи, та документа у криміналістичному значенні, можемо кінцево резюмувати:

1) *об'єкт судової почеркознавчої експертизи* – це збірне поняття, що включає явища, процеси та події об'єктивної дійсності, які стосуються рукописних текстів, а також матеріальні носії інформації, які відображають дані явища, процеси та події, що є джерелами інформації про них та надаються для дослідження експерту (експертам);

2) *підпис та / або короткий рукописний запис* – складові комплексу об'єктів судової почеркознавчої експертизи, до яких відносяться матеріальний носій, тобто документ у криміналістичному значенні, а також явища, процеси й події об'єктивної дійсності, пов'язані з розслідуванням кримінальним правопорушенням та відображена на матеріальних носіях інформація, які надаються для дослідження експерту (експертам).

Перелік посилань

1. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. Москва, 2012. 480 с.
2. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь. Санкт-Петербург, 1893. 478 с.
3. Лисиченко В. К. Юридическое понятие документа и его назначение. *Криминалістика и судебная экспертиза: межвед. науч.-метод. сб. / КНИИСЭ. Киев, 1972. Вып. 9. С. 179-188.*
4. Арсеньев В. Д. Соотношение понятий предмета и объекта теории судебной экспертизы. *Проблемы теории судебной экспертизы: сб. науч. тр. ВНИИСЭ. Москва, 1980. Вып. 44. С. 3-23.*
5. Эдзубов Л. Г. Объекты экспертизы. *Энциклопедический словарь судебной экспертизы. Мультимодальное издание «Судебная экспертиза: перезагрузка». Москва, 2012. Ч. 2. 292 с.*
6. Мирский Д. Я., Ростов М. Н. Понятие объекта судебной экспертизы. *Актуальные проблемы теории судебной экспертизы: сб. науч. трудов / ВНИИСЭ. Москва, 1984. С. 21-33.*
7. Словарь основных терминов судебных экспертиз / под. ред. А. И. Винберга, А. Р. Шляхова, А. А. Эйсмана / ВНИИСЭ. Москва, 1980. 96 с.

References

1. Averianova, T. V. (2012). Forensic examination. General theory course. Moscow. 480 p. (in Russian).
2. Brockhaus, F. A., Efron, I. A. (1893). Encyclopedic Dictionary. St. Petersburg. 478 p. (in Russian).
3. Lisichenko, V. K. (1972). The legal concept of the document and its purpose. *Criminalistics and Forensics*. Kyiv. Issue. 9. P. 179-188 (in Ukrainian).
4. Arseniev, V. D. (1980). The relationship between the concepts of subject and object of the theory of forensic science. *Problems of the theory of forensic examination*. Moscow. Issue. 44. P. 3-23 (in Russian).
5. Edzhubov, L. G. (2012). Objects of forensic examination. *Encyclopedic dictionary of forensic examination. Multimodal edition "Forensic examination: reboot"*. Part. 2. Moscow. 292 p. (in Russian).
6. Mirskii, D. Ya., Rostov, M. N. (1984). The concept of the object of forensic examination. *Actual problems of the theory of forensic examination*. Moscow, 1984. P. 21-33. (in Russian).
7. Dictionary of basic terms of forensic examinations. 1980. Moscow. 92 p. (in Russian).

8. Почерковедение и почерковедческая экспертиза: учебник / под. ред. В. В. Серегина. Волгоград: ВА МВД России, 2007. 340 с.
9. Словник термінів «Термінологічний словник з судової почеркознавчої експертизи»: Звіт про НДР (остаточний) / КНДІСЕ: кер. В.К. Костецкий, викон. І. В. Білоус, І. П. Красюк, Я. Р. Полтавська та ін. Київ, 2020. 53 с.
10. Боднар М. Є. До питання об'єктивізації оціночної діяльності експерта-почеркознавця. *Сучасні проблеми судово-почеркознавчої експертизи та шляхи її вдосконалення*: матер. навч.-метод. семінару (Київ, 30.11.2002) / ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2002. С. 53-58.
11. Все про почеркознавчу експертизу. *Протокол (Юридичний Інтернет ресурс)*. URL: https://protocol.ua/ru/vse_pro_pocherkoznavchu_ekspertizu/.
12. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Москва, 1997. Т. 2: Частные криминалистические теории. 464 с.
13. Кушнарченко Н. Н. Документоведение: учебник. Киев, 2000. 460 с.
14. Меленевська З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І. Судово-почеркознавча експертиза: навч.-метод. посіб. / за ред. І. П. Красюка. Київ, 2007. 280 с.
15. Свобода Є. Ю. Судово-почеркознавчі дослідження підписів: сучасні можливості. *Криміналістика і судебна експертиза*: міжвід. наук.-метод. зб. / КНДІСЕ. Київ, 2013. Вип. 58. Т. 2. С. 235-243.
16. Орлова В. Ф. Судебно-почерковедческая экспертиза: общая часть. Москва, 2006. 544 с.
8. Seregina, V. V. (Ed.) (2007). Handwriting and handwriting forensic examination: a textbook. Volgograd. 340 p. (in Russian).
9. Bilous, I. V., Krasnyuk, I. P., Poltavaska, Ya. R. and others (2020). Glossary of terms "Terminological dictionary of forensic handwriting examination": Report on research (final) / Kyiv Research Institute of Forensic Science of the Ministry of Justice of Ukraine. Kyiv. 53 p (in Ukrainian).
10. Bodnar, M. Ye. (2002). On the issue of objectification of the evaluation activity of a handwriting expert. *Modern problems of forensic handwriting examination and ways to improve it*: proceedings of the seminar (Kyiv, November 30). Kyiv. P. 53-58 (in Ukrainian).
11. All about handwriting examination. Protocol (Legal Internet resource). Retrieved from: http://protocol.ua/ru/vse_pro_pocherkoznavchu_ekspertizu/ (in Ukrainian).
12. Belkin, R. S. (1997). Forensics course. In 3 volumes. Vol. 2: Private forensic theories. Moscow. 464 p. (in Russian).
13. Kushnarenko, N. N. (2000). Documentation. Kyiv. 460 p. (in Ukrainian).
14. Melenevska, Z. S., Svoboda, Ye. Yu., Krasnyuk, I. P. (Eds.) (2007). Forensic handwriting expertise: textbook. 280 p. (in Ukrainian).
15. Svoboda, Ye. Yu. (2013). Forensic handwriting research of signatures: modern possibilities. *Criminalistics and Forensics*. Kyiv. Issue. 58. P. 235-244 (in Ukrainian).
16. Orlova, V. F. (2006). Forensic handwriting examination: general issues. Moscow. 160 p (in Russian).

SIGNATURES AND SHORT HANDWRITTEN NOTES AS OBJECTS OF EXPERT ANALYSIS

I. Kراسiuk

A detailed scientific analysis of the signature and short handwritten notes as objects of expert research has been carried out. The essence and understanding of the object of judicial handwriting examination are determined.

The etymology of the terms "document", "signature", "short handwritten note" is investigated, the components of the object of forensic handwriting examination are established, on the basis of which the definition of the object of forensic handwriting examination is formulated as a collective concept that includes phenomena, processes and events of objective reality related to handwritten texts, as well as material carriers of information that reflect these phenomena, processes and events, which are sources of information about them and are provided for research by an expert (experts).

It is concluded that "writing" and "handwriting" are close, but independent categories. They correlate with each other as a whole and part of a written functional system, are expressed in a manuscript on the basis of a written and written-motor functional-dynamic complex, have the properties of a wide and narrow profile, are complex and homogeneous objects of forensic handwriting examination.

The characteristic features of the signature are determined: it is an identification mark of a certain person; performed by hand in the form of a graphic image; may consist of letters of the surname or be a conditional graphic design of the surname, initials, name; applied to a document in order to certify various facts and events.

It is emphasized that the material carrier of information about the fact of the letter, its signs and other circumstances that are important in criminal proceedings, in our case, is a small handwritten product (signature and / or a short handwritten note) reflected in the corresponding document. It is proved that the signature and/or a short handwritten note are the components of the complex of objects of forensic handwriting examination. These include the material carrier itself, that is, the document in a forensic sense, as well as the phenomena, processes and events of objective reality associated with the criminal offense under investigation and reflected on the material media provided to the expert (experts) for research.

Key words: small handwriting object, signature, short handwriting, object of examination, forensic handwriting examination.